

بسمه تعالی

بررسی فرآیند و نشان‌های گواهی حلال

فاطمه طبری* و جعفر محمد زاده میلانی

گروه علوم و صنایع غذایی دانشکده مهندسی زراعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری
*مسئول مکاتبات تلفن: ۰۹۱۱۲۲۴۴۴۰۶ E-mail: tabarifatemeh@yahoo.com

چکیده

تحقیق حاضر با عنایت به اهمیت غذای حلال در نزد مذاهب، به ویژگی‌های غذای حلال در ادیان آسمانی و دین مبین اسلام می‌پردازد و در این راستا، سعی در بررسی و معرفی فرآیند، و نشان‌های گواهی حلال دارد. وضعیت گواهی حلال در کشورهای اسلامی جهان و مجوز صدور گواهی‌های حلال از جمله مواردی هستند که در این نوشته به مباحث آن‌ها نیز اشاره خواهد شد.

کلمات کلیدی: غذای حلال، گواهی حلال، فرآیند حلال، نشان حلال

مقدمه

"فلینظر الانسان الى طعامه" (قرآن مجید، سوره عبس، آیه ۸۰)
"نگاه کن به آنچه می‌خوری، چگونه خداوند غذاهای پاک و حلال را برای خوردن تو برگزید و تو را به خوردن آنها سفارش نمود و از خوردن غذاهای ناپاک و آلوده برحذر داشت و تو را کریم داشت و با تو با لطف و کرم خود رفتار نمود".

در ادیان آسمانی، ضرورت دستیابی به یک برنامه تغذیه‌ای مناسب برای انسان همواره مورد توجه قرار داشته است، چرا که انسان نیازمند تغذیه‌ای است که علاوه بر حیات جسمانی، سلامت روحی او را نیز تامین نماید. تغذیه نامناسب و مخالف طبیعت انسانی نه تنها باعث بروز بیماری‌های جسمی می‌شود بلکه آسیب‌های شدیدی نیز به روان و روحیات فرد وارد می‌آورد. خداوند متعال که بشر را آفرید، با مهارت کامل برای مخلوق خود غذای طبیعی و گوارا و بدون عیب و نقص بوجود آورد. البته، آفریدگار انسان که به مصالح و مفاسد مخلوق خویش آگاه است بوسیله انبیا، احکام و شرایع خود را بیان نمود تا سود و زیان انسان را به او بشناساند.

به‌طور کلی، مسئله ماکولات و بویژه محرّمات از خوردنی‌ها در بین ادیان آسمانی و به‌ویژه در دین اسلام از اهمیت بسزایی برخوردار است. در قرآن کریم دو ویژگی «حلال» و «طیب» برای تغذیه مناسب بیان شده است. چنانکه می‌فرماید: «و کلووا مما رزقکم الله حلالا طیباً» (قرآن کریم، مائده، آیه ۸۸).

این آیه حاوی این پیام است که آنچه که در دین حلال شمرده شده و طیب و پاک است، به حکم طبع پاک، خوردن آن مباح است.

با توجه به موارد فوق و نظر به اهمیت غذای حلال در نزد مذاهب، بررسی در دست به شاخص‌های غذای حلال در ادیان الهی و به ویژه در دین مقدس اسلام می‌پردازد. معرفی فرآیند و نشان‌های گواهی حلال در کنار بررسی گواهی حلال در کشورهای اسلامی و مجوز صدور گواهی‌های حلال از جمله مواردی هستند که در این تحقیق به آن‌ها توجه می‌شود.

وضعیت گواهی حلال در کشورهای اسلامی جهان

حدود ۱/۳ میلیارد مسلمان در سراسر جهان وجود دارد (Chaudry, 2002). آسیای جنوب شرقی ۲۵۰ میلیون مصرف‌کننده مسلمان حلال دارد. اندونزی، مالزی، سنگاپور و بسیاری از کشورهای دیگر مجوز دولتی را فقط برای وارد کردن محصولات با گواهی حلال دارند. اخیراً کشورهای دیگر در منطقه، مانند تایلند و فیلیپین، قوانینی را برای تشویق واردات و صادرات محصولات حلال آغاز کرده‌اند. در این کشورها، حلال بعنوان نمادی از کیفیت و سلامت نه تنها برای مسلمانان بلکه برای غیرمسلمانان نیز مطرح است.

برنامه حلال در مالزی در ابتدای دهه ۱۹۸۰ با تصویب حکم حلال/حرام به‌وسیله شورای دولتی بلند پایه آغاز گردید. طبق قوانین مالزی، محصولات غذایی گوشتی و غیر گوشتی باید توسط متصدی حلال مشخصی گواهی حلال را دریافت کنند. حوزه امور اسلامی مالزی دو مصوبه را که در ارتباط با نهادهای موافقت شده برای توزیع محصولات گوشت چهارپایان و پرندگان که از هر کشور دلخواه به مالزی صادر می‌شود را تهیه کردند که عبارتند از: (۱) سازمان‌های اسلامی مورد تایید و (۲) کشتارگاه‌های تایید شده چهارپایان و پرندگان.

برنامه گواهی حلال در اندونزی در ابتدای دهه ۱۹۹۰ آغاز گردید و به یکی از جدی‌ترین برنامه‌ها در جهان تبدیل و توسعه یافت. برنامه، توسط سازمانی تحت عنوان LP-POM یا موسسه ارزیابی غذا، داروها و لوازم آرایشی اجرایی می‌شود. این موسسه تحت نظر شورای علمای اندونزیایی (ICU) که بعنوان مجلس علمای اندونزی شناخته می‌شود (MUI) اداره می‌گردد. این بنیاد از پشتیبانی کامل چندین واحد دولتی و نمایندگی‌ها برخوردار است. مالزی، اندونزی، سنگاپور و تایلند لوگوی حلال مخصوص خود را برای محصولات خرد یا جزء یا خدمات غذایی، طراحی کرده‌اند. شرکتی که تمایل به استفاده از لوگوی هر کشوری دارد، باید از آن کشور مورد نظر درخواست کند، حتی اگر آن محصول در کشور دیگری تولید گردد. هرچند، گواهی‌نامه‌ها و لوگوهای دیگر نمایندگی‌های مشخص نیز قابل قبولند. آمریکای شمالی جمعیت مسلمان ۸ میلیونی دارد: ۷ میلیون در ایالات متحده آمریکا و ۱ میلیون در کانادا (بررسی دانشگاه کورنل، ۲۰۰۲). بنابراین یک فرصت اقتصادی عظیمی برای شرکت‌ها بوجود می‌آید تا با نیازمندیهای مسلمانان در ارتباط با محصولات غذایی حلال آشنا شوند.

چه کسی مجوز صدور گواهی‌های حلال را می‌دهد؟

هر شخص مسلمان، سازمان یا نمایندگی اسلامی می‌تواند گواهی‌نامه حلال را صادر کند، اما مقبولیت آن گواهی بستگی به کشور واردکننده یا جامعه اسلامی که چنین گواهی‌هایی در آن بکار گرفته می‌شود دارد. به‌عنوان مثال، برای صدور گواهی‌نامه حلال برای محصولات صادراتی به مالزی و اندونزی، بدنه صدور گواهی حلال باید روی هر لیست مصوب آن کشور فهرست گردد. بالغ بر ۴۰ سازمان، گواهی‌نامه‌های حلال را در آمریکا صادر می‌کنند، اما تنها

۵ مورد توسط MUI (مجلس علمای مالزی) و ۱۶ مورد توسط حوزه توسعه اسلامی مالزی (JAKIM) به تایید رسیده است. با توجه به منابع JAKIM، ۵۰ درصد گواهی های تصویب شده توسط JAKIM طی سال ها، حتی در صدور گواهی های حلال فعال نشدند.

صنعت غذا نه تنها نیاز به درک الزامات حلال برای کشور های مختلف و قوانین حلال دارد بلکه نیاز به فهم سازمان هایی دارد که بهتر می توانند با نیازها مواجه شوند - سازمان هایی که نیاز های جهانی شان را یاری می دهند و مورد قبول کشورهای وارد کننده هستند.

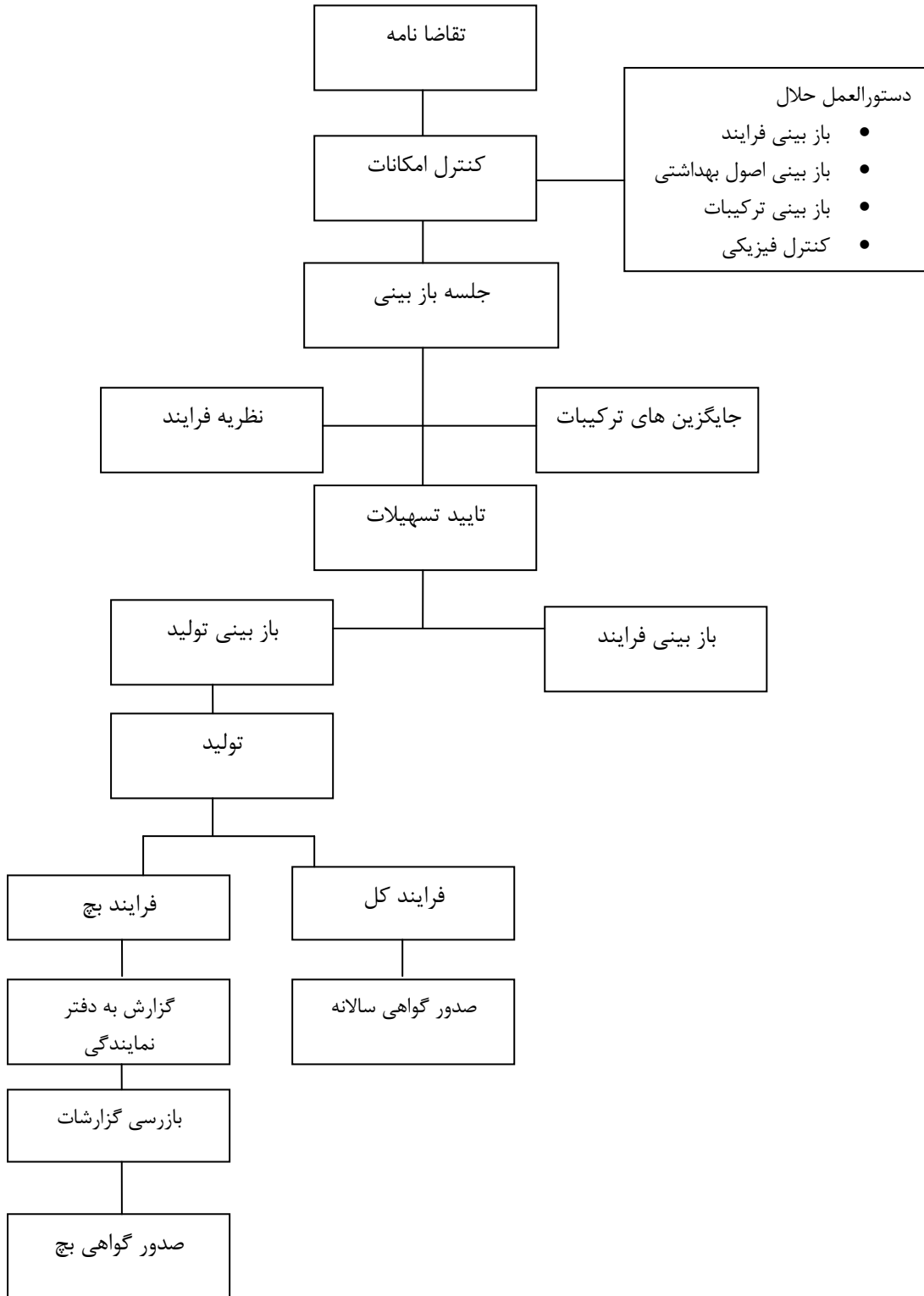
مالزی و اندونزی تنها کشورهایی هستند که برنامه رسمی برای به تصویب رساندن یک سازمان گواهی حلال دارند. کشورهای دیگر مانند عربستان سعودی، سنگاپور، کویت، امارات متحده عربی، مصر و بحرین نیز مصوبات یا مجوزهای سازمانی را برای محصولات ویژه با هدف های مخصوص بکار می گیرند. بعضی از نهاد ها که در به رسمیت شناختن جهانی غذای حلال نقش دارند به شرح زیر هستند:

- Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM), Malaysia
- Majelis Ulama Indonesia (MUI), Indonesia
- Majlis Ugama Islam Singapura (MUIS), Singapore
- Muslim World League (MWL), Saudi Arabia

فرایند گواهی حلال

فرایند گواهی حلال با انتخاب سازمانی شروع می گردد که نیازهای افراد را برای خدمات بازاریابی تشخیص می دهد. اگر هدف، کشور خاصی باشد، بهتر است تا از سازمانی استفاده گردد که مصوب، مشخص و مورد پذیرش در آن کشور باشد. اگر مناطق مرکز تجارت، پهناور یا حتی جهانی هستند، آنگاه سازمانی با حوزه بین المللی برای این امر بهتر است. فرایند با پر کردن تقاضانامه که نشانگر فرایند تولید، محصولاتی که باید گواهی گردند، و مناطقی که تولیدات باید به فروش برسند یا بازاریابی گردند، همراه با اطلاعات ویژه در مورد محصولات دیگر تولید شده با امکانات مشابه، شروع می شود.

اکثر سازمان ها اطلاعات را بازمینی می کنند و برای امکانات ممیزی یا بازرسی را بر پا می کنند. در این زمان، صلاح بر این است که مبالغ به پول نقد تبدیل گردند و هزینه های مورد بحث بطور واضح ادراک شوند. در طی بازمینی داده های ترکیب یا سهولت رسیدگی، سازمان ممکن است برای جایگزینی هر یک از ترکیبات که مطابق راهنمایش نباشد سوال کند. بطور کلی، کمپانی و نمایندگی های گواهی حلال توافق نامه نظارت چند ساله حلال را امضا کردند. پس یک گواهی حلال می تواند برای یک محموله خاص از یک محصول یا برای یک زمان چند ماهه تا چند ساله صادر گردد. روی هم رفته، فرایند گواهی حلال برای محصولات غذایی همانطور که در تصویر ۱ اشاره شده، پیچیده نمی باشد.

تصویر ۱. فلوچارت فرایند گواهی حلال

استفاده از نشان های حلال

وقتی که یک محصول گواهی حلال را دریافت کرد، بطور طبیعی نماد یا نشانی روی بسته بندی چاپ می گردد. بعنوان مثال، انجمن غذا و تغذیه اسلامی آمریکا نشان M هلالی شکل را که معرف «مناسب برای مسلمانان» است را استفاده می کند. نمادهای عمومی، مانند کلمه حلال در عربی درون یک دایره توسط بعضی شرکت ها با تایید و امضای یک سازمان یا بدون آن بکار برده می شوند. لوگوی یک محصول اگر معرف یک سازمان گواهی حلال مشهور و قابل اطمینان باشد، توسط مصرف کنندگان مسلمان بهتر مورد پذیرش قرار می گیرد.

(Halal Food Production, Mian N.Riaz, Muhammed M.Chaudry;)

نشان جهانی حلال گامی عملی در فعال تر کردن بازار های اسلامی و حرکتی در مسیر حمایت از تولیدکنندگان محصولات حلال است. نشان حلال شبیه کاری است که CE اکنون در اروپا انجام می دهد. CE درجه ای از مرغوبیت را که بالاتر از حداقل استانداردهای بین المللی است، ارائه می کند، اما در انحصار یک تولید کننده خاص نیست.

آنچه که ما از نشان حلال به دنبالش هستیم عبارت از کیفیتی از محصول است که هر تولید کننده آن کیفیت را در فرایند تولید حاصل می کند نه در خود محصول، زیرا مفهوم حلال بودن غذا بر اساس آموزه های دینی، روی فرایند تولید قابل تطبیق است. نشان ها با ایجاد اعتماد، هزینه های مبادلات را کاهش می دهند و به این ترتیب سرعت چرخش کالا و خدمات در بازار افزایش می یابد، همچنین رکود فروش کالا را کم می کنند. درج نشان حلال بر روی محصولات تولیدی، نشان امنیت و معنویت برای مصرف کننده مسلمان در هر نقطه جهان است تا با آسودگی خاطر از کالای مورد نظر استفاده کند.

جامعه مسلمان جهان، با واژه حلال در زندگی فردی و اجتماعی خود آشنا هستند و بازار سالیانه دو هزار میلیارد دلاری محصولات حلال در جهان نشان از عزم آن ها برای دلبستگی به اعتقادی است که به آن مقید شده اند. دیر زمانی نیست که نشان حلال در اغلب کشورها توسط خود مسلمانان، ساختار های محلی و ملی پیدا کرده اند و در بعضی موارد نیز دولت ها به این مهم همت گماشته اند.

فقدان یک نشان جهانی و فراگیر برای محصولات حلال، مرکز تحقیقات و اطلاع رسانی اتاق اسلامی (از خانواده سازمان کنفرانس اسلامی) را بر آن داشت تا به طراحی و اجرای این نشان بپردازد تا در همه ۵۷ کشور اسلامی فرایند واحدی در این زمینه ایجاد شود. HalalWorld همان نشان فراگیر و جهانی حلال است که جایگاهش در کشورهای اسلامی روز به روز شناخته تر می شود تا با همکاری نشان های ملی حلال در سراسر جهان بتواند گام موثری در ایجاد بازار مشترک اسلامی بردارد (ویژه نامه حلال، ضمیمه ماهنامه اقتصادی بازرگانی اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران).

از آنجا که اسلام برنامه ای جهت کنترل زندگی بشریت دارد، شماری از طرح ها و برنامه هایی برای زندگی شخصی وی تدبیر شده است که لیستی از معیارهای "حلال" است. اکنون، در عصر جهانی شدن، توسعه این معیار استاندارد حلال در همه جوانب زندگی که توسط مراکز کنترل استاندارد تضمین می شود یک التزام است که همه محصولات با نشانی ویژه جهت تضمین آرامش خیال مصرف کنندگان در عرصه جهانی عرضه گردند و تمام تولیدکنندگان متعهد به پذیرش این سیستم کنترل شوند.

(<http://halalworld.org/html/index.php?name=Sections&req=viewarticle&artid=64&page=1>)